

6. Словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/>
7. The Oxford Dictionary of Idioms / ed. by Judith Siefring. 2nd ed. Oxford : Oxford Univ. Press, 2004. 352 p.
8. Macmillan Dictionary. Springer Nature Limited, 2009–2019.
URL: <https://www.macmillandictionary.com/>

Крива К.А.

*здобувач другого рівня вищої освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

КАТЕГОРІЯ ВВІЧЛИВОСТІ ТА ЗАСОБИ ЇЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Вивчення категорії ввічливості в англomовному художньому дискурсі є надзвичайно важливим, оскільки ввічливість як соціолінгвістичне явище відіграє ключову роль у комунікативній поведінці, визначаючи способи взаємодії між людьми. У сучасному світі, що характеризується глобалізацією та зростаючою взаємодією між різними культурами, формування комунікативної компетенції на основі ввічливих стратегій стає одним із основних завдань міжкультурної комунікації. Англomовна література як відображення суспільних норм і культурних кодів є надзвичайно важливим джерелом для дослідження того, як реалізується та інтерпретується категорія ввічливості в художніх текстах. Тому, мета дослідження полягає у комплексному аналізі засобів актуалізації категорії ввічливості в англomовному художньому дискурсі, зокрема вивченні лексико-семантичних, синтаксичних і прагматичних аспектів її реалізації у творах сучасних англomовних письменників.

Ввічливість є багатограним соціолінгвістичним феноменом, який виявляється на всіх рівнях людської взаємодії та пронизує кожен аспект щоденного спілкування. Вона відіграє ключову роль у формуванні комунікативної компетенції індивідів, адже забезпечує дотримання соціально прийнятних норм та стандартів поведінки у процесі мовленнєвої діяльності.

Формування наукових підходів до аналізу ввічливості як лінгвістичної категорії відбулося у ХХ столітті. Значний внесок зробили представники соціолінгвістики та прагматики, зокрема Ервін Гоффман та Пенелопа Браун у співавторстві зі Стівеном Левінсоном. Вони вперше розглядали ввічливість як механізм соціальної взаємодії та комунікативного успіху. Гоффман запропонував поняття “лице” (“face”), яке стало основою для концепції “збереження обличчя” в комунікації. Браун і Левінсон розробили теорію універсальної ввічливості, визначивши дві її основні форми – позитивну та негативну. У роботі будемо опиратись на визначення А. Безносової: “Категорія ввічливості – це функціонально-семантична категорія, план змісту якої визначають семантичні компоненти ввічливого спілкування (повага, доброзичливість до співрозмовника, паритетність комунікантів тощо), а план вираження – різнорівневі мовні одиниці, що служать для її репрезентації”

[1, с. 177]. Категорія ввічливості в лінгвістиці належить до функціонально-семантичних категорій, що виконують важливі прагматичні функції у комунікації. Її основною метою є вираження ставлення мовця до співрозмовника, до значущості висловлюваного питання або до ситуації загалом.

Ввічливість у художньому дискурсі характеризується використанням мовних засобів для відображення соціальних, етичних та моральних норм, що надає діалогам реалістичності, незважаючи на вигаданість подій. Поетичність мови додає багатшаровості висловлюванням, роблячи ввічливість гнучкою та інтерпретаційною. Вибірковість художнього дискурсу зосереджує увагу на персонажах, їхніх взаєминах та ситуаціях спілкування, демонструючи зміни мовних норм залежно від соціального статусу чи емоційного стану. Через текст здійснюється контакт з читачем, що дозволяє передати емоційні та моральні аспекти ввічливості, які читач може застосовувати у власному житті.

Ввічливість у художньому дискурсі може бути розглянута через різні структурні компоненти: лексико-семантичні засоби, синтаксичні конструкції, стилістичні фігури та прагматичні маркери.

Основним засобом реалізації ввічливості на лексичному рівні в англійському художньому дискурсі є використання формальних звертань і ввічливих формул, які підкреслюють соціальні статуси та ієрархії між персонажами. Наприклад, звертання “*Sir*”, “*Mr.*” або “*Miss Bennet*” у творах Джейн Остін вказують на повагу та дистанцію між співрозмовниками, підкреслюючи важливість соціальних норм у спілкуванні. Такі форми не лише створюють атмосферу ввічливості, а й відображають культурні та соціальні контексти. Модальні дієслова (“*could*”, “*would*”) також сприяють зниженню імперативності висловлювань, роблячи їх більш тактовними, як у прикладі “*Would you mind watching the phone while I go to the toilet?*” [8, с. 156].

Крім того, у художньому дискурсі важливу роль відіграють метакомунікативні одиниці, такі як “*you know*” або “*as you say*”, які використовуються для встановлення контакту та утримання уваги слухача. Наприклад, у романі “*The Great Gatsby*” конструкція “*you know*” виконує функцію створення близькості між персонажами: “*You know I love you*” [2, с. 126]. Подібні засоби, разом із ввічливими побажаннями (“*I wish you a prosperous New Year*”) [10, с. 363], допомагають підтримувати гармонію та уникати конфліктів, сприяючи реалізації соціальних норм взаємодії.

Синтаксична структура висловлювань відіграє ключову роль у вираженні ввічливості в англійському художньому дискурсі. Одним із найпоширеніших синтаксичних засобів є умовні конструкції, які пом'якшують прямолінійність запитів, наприклад: “*I would appreciate it if you could help me with this task*” [3, с. 168]. Пасивні конструкції, такі як “*A mistake was made*”, дозволяють уникати прямого звинувачення і роблять висловлювання менш конфліктним. Вони сприяють збереженню соціальної гармонії між персонажами. Інверсія порядку слів та розділові запитання є іншими ефективними засобами вираження ввічливості. Наприклад, інверсійна конструкція “*Could you kindly explain?*” є

м'якшою за пряму команду *"Explain this"*. Розділові запитання, як у фразі *"And you will marry him, Jane, won't you?"* [4, с. 633], додають тактовності, сигналізуючи про зацікавленість і співпрацю. Ці синтаксичні засоби дозволяють авторам створювати діалоги, що підкреслюють ввічливість і повагу між персонажами, уникаючи прямого тиску та конфронтації.

У межах художніх творів мовленнєві акти, як-от вибачення, подяки та запити, відіграють важливу роль у відображенні соціальної динаміки та міжособистісних відносин між персонажами. Наприклад, використання фрази *"I beg your pardon"* допомагає м'яко висловлювати незгоду або вибачення, підтримуючи ввічливий тон і соціальну гармонію в тексті. Прагматичний підхід дозволяє розкрити культурні особливості мовного етикету, зокрема відмінності між формальними і неформальними стосунками персонажів, а також вплив соціальних норм і статусів на їхню взаємодію. У класичних англійських текстах можна спостерігати, як звертання на кшталт *"Sir"* або *"Madam"* підкреслюють соціальну ієрархію: *"Perhaps you would rather not sit any longer on my knee, Miss Eyre?"* [4, с. 673].

Порівняльний аналіз вираження ввічливості у творах англomовних авторів дозволяє дослідити різні стилістичні й комунікативні особливості художнього дискурсу. Наприклад, у творах Колін Гувер ввічливі вирази створюють емоційний фон і передають приховані почуття персонажів. У романі *"Verity"* взаємодія між Лоуен і Ліоном будується на ввічливих фразах, що приховують справжні наміри: *"I don't really need a lawyer. All she left me was debt, but thanks for the offer."* [6, с. 18]. Це підкреслює емоційну напругу між персонажами та важливість ввічливих формул у їхніх стосунках. У серії книг Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера ввічливість стає засобом створення багатомірних соціальних взаємодій. Наприклад, фраза *"I beg your pardon?"* використовується для створення тиску, попри формальну ввічливість. Роулінг також демонструє позитивну ввічливість: *"Would you mind taking Professor Lockhart up to the hospital wing, too?"* [9, с. 244], що свідчить про рівноправність у спілкуванні.

Сара Дж. Маас та Стівен Кінг демонструють інші аспекти ввічливості. Маас використовує ввічливість для побудови складних соціальних та політичних взаємодій, зокрема через сарказм: *"You still enjoy listening to yourself, Eris"* [7, с. 378]. Натомість у творах Кінга ввічливі вирази часто слугують для створення напруги або уникнення конфлікту, як у випадку: *"I think I shall have to ask you to excuse me just now"* [5, с. 103].

Отже, дослідження категорії ввічливості в англomовному художньому дискурсі демонструє, що ця категорія є важливим інструментом комунікації, який автори використовують для відображення соціальних стосунків і етикету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безноса А.П. Граматичні індикатори вираження ввічливості (з історії вивчення питання). Лінгвістичні студії. 2008. № 17. С. 176–180.
2. Alexander. Chapter 7 HR | PDF | The Great Gatsby. *Scribd*. URL: <https://www.scribd.com/document/616427985/Chapter-7-hr> (date of access: 19.10.2024).

3. Bronte A. The Tenant of Wildfell Hall. L.: Penguin Books, 1996. 258 p.
4. Bronte Ch. Jane Eyre. Oxford: Oxford University Press, 2000. 691 p.
5. Colgan J. Talking to Addison. L.: Harper Collins Publishers, 2000. P. 156
6. Hoover C. Verity. Grand Central Publishing, 2022. 368 p.
7. Maas S.J. Throne of Glass. New York City, USA : Bloomsbury YA, 2018. 432 p.
8. Muir Rae. Twice a bride. USA. Harlequin Books. 299 p.
9. Rowling J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. London, England : Bloomsbury, 2014.
10. Stirling Jessica. The Dark Pasture. UK: Hodder and Stoughton. 1998. 398 p.

Лисенко Н.В.

здобувач другого рівня вищої освіти,

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Кочубей В.Ю.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У зв'язку зі зростаючою роллю іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації у сучасному глобалізованому світі володіння широким словниковим запасом є ключовою передумовою успішного спілкування та досягнення порозуміння між представниками різних культур. Особливої уваги заслуговує вивчення лексичних одиниць на позначення характеру людини, оскільки вони відображають базові поняття, пов'язані з особистісними якостями та міжособистісними відносинами. Розширення активного словника учнів у цій сфері сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок, здатності до самовираження та розуміння інших людей.

Лексика на позначення характеру людини чи окремих характеристик людини викликала інтерес багатьох лінгвістів (Н. Грозян, Н. Курікалова, А. Трибуханчик М.М. Літвінова, тощо). В центрі нашого інтересу знаходяться ті лексичні одиниці лексико-семантичного поля “People’s Character”, які репрезентовані в підручниках англійської мови для 10 класу і відповідно входять до активної лексики старшокласників.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні та описі семантичних особливостей лексичних одиниць на позначення характеру людини, представлених у підручниках з англійської мови для 10 класу.

Семантичні особливості лексичних одиниць на позначення характеру людини становлять складну та багатоаспектну систему мовних засобів. Лексичні одиниці на позначення характеру людини формують складну систему взаємопов'язаних елементів, які можуть бути класифіковані за різними критеріями.

К. Дашкова зазначає, що лексико-семантичне поле – це з одного боку набір одиниць, що об'єднані семантичними зв'язками, а з іншого – польова структура, яка має ядро і периферію: при віддаленні від ядра слабшає зв'язок між ядерним